

РОЗВИТОК ЧИТАЦЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Нетеса Людмила Василівна, вчителька початкових класів
Листопадівської загальноосвітньої школи I-II ступенів
Новомиргородського району Кіровоградської області

***Анотація.** Статтю присвячено актуальній проблемі розвитку читацької компетентності в учнів початкової школи.*

Ключові слова: розвиток, учні, початкова школа, завдання, ігри, молодші школярі, читацька компетентність, читацька діяльність.

Вступ. У Державному стандарті початкової освіти зазначено, що метою початкового курсу мовно-літературної освіти є розвиток особистості дитини засобами різних видів мовленнєвої діяльності, формування ключових, комунікативної, читацької та інших компетентностей.

Читацька компетентність молодшого школяра - це володіння комплексом читацьких знань, умінь і навичок, ціннісних ставлень учнів, які дають змогу учневі свідомо здійснювати пошук книжок, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань і виявляються у процесі сформованості повноцінної навички читання, розуміння текстів різних жанрів, обізнаності з колом читання (доступного дітям цього віку), сформованості особистісних ціннісних суджень щодо прочитаного [1].

Ця компетентність важлива не лише для успішного навчання у школі та вишах, але і в подальшому житті. Проблеми з розумінням текстів, знаходженням, інтегруванням та оцінюванням наявної в них інформації можуть виникати не лише в учнів чи студентів, але і у професіоналів під час читання художніх творів, фахової літератури, документів, публіцистичних та інших текстів [2].

Мета і завдання. Метою статті є висвітлення практичних аспектів розвитку читацької компетентності в учнів початкової школи, оскільки саме робота з книгою є передумовою інтелектуального та духовного зростання учня. Зрозуміло, що неможливо розвинути читацьку компетентність без правильно організованої і серйозно поставленої роботи учнів з перших днів навчання з

книгами із доступного кола читання, без виховання в дітей бажання і звички у вільний час звертатись до книги, читати ті, які підходять саме конкретній дитині, а не комусь іншому.

Матеріали і методи дослідження. Для вирішення дослідницьких завдань використовувалися методи аналізу наукової літератури, діагностувальні методи (бесіда, тестування, педагогічне спостереження). Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури останніх десятиліть показує, що термін «читацька компетентність» не знаходить змістовно однозначного визначення. Існують різні підходи до розуміння цієї категорії, водночас більшість дослідників підкреслюють у її змісті особистісне і діяльнісне спрямування.

У дидактичних і психологічних дослідженнях українських вчених (О.Я.Савченко, Н.В.Чепелева) читацька компетентність розглядається як базова складова пізнавальної і комунікативної компетентностей. За визначенням О.Я.Савченко – «це інтегроване особистісно-діяльнісне утворення, що є результатом взаємодії знань, умінь, ціннісних ставлень, що набувається у процесі реалізації змісту літературного читання [3] . На думку Н.В.Чепелевої, сутнісну ознаку цієї категорії становить «комплекс особистісних та інтелектуальних якостей читача, які дозволяють йому ефективно взаємодіяти з текстом, адекватно розуміти твір, вступаючи в діалог з автором, оцінюючи прочитане, виражаючи своє ставлення до нього. Вона включає три блоки – когнітивну, операціональну та комунікативну компетентність» [4, 95].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми, результати власних досліджень дали підстави визначити сутність читацької компетентності молодших школярів. Читацька компетентність як складне багатоконпонентне особистісне утворення стосується опрацювання читачем текстів різних видів, а не лише художніх. Вона є базовою складовою комунікативної і пізнавальної компетентностей і передбачає оволодіння учнями сукупністю знань, умінь, навичок, ціннісних ставлень, які дають змогу дитині відповідно до її вікових можливостей самостійно орієнтуватися в колі дитячого читання, самостійно працювати з різними видами письмових текстів – їх читати, розуміти знаходити

в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях.

Результати дослідження. Для розвитку читацької компетентності сприяють цікаві форми організації і проведення занять, а також добір такого змісту навчального матеріалу, який забезпечить його новизну, емоціогенність, розвиток читацьких інтересів. Для більшої ефективності уроку читання використовуємо: варіативність його побудови, застосування емоційно привабливих елементів (ігрового сюжету, девізів, фрагменти фільмів, мультфільмів, документальних фільмів, музику, твори образотворчого мистецтва і краєзнавчий матеріал), також заохочуємо дітей до використання короткочасних проєктів та ін.

Розвитку читацької компетентності також сприяють збагачення словникового запасу і розвиток мовлення учнів, становлення оптимального читання (навички швидкого, свідомого, правильного читання), виразне читання, розвиток творчих здібностей, мислення, бібліотечна робота, індивідуальна робота, інновації, досвід. Багато зусиль докладаємо навчаючи дітей усвідомленого читання. Не секрет, що навіть першокласники, які щойно навчилися читати, відразу ж втрачають бажання це робити. Ось тому важливо не тільки підтримувати у дітей зацікавлення, а й розвивати його від уроку до уроку.

Спочатку працюємо над темпом читання, бо він сприяє розумінню прочитаного. Швидкісне читання активізує процеси мислення і є одним із засобів удосконалення навчального процесу, воно є основою успішної кар'єри, отже, долі. Основними шляхами вдосконалення техніки читання вважаю збільшення слухового та зорового сприйняття тексту, розширення кута зору, вироблення навичок антиципації (передбачення наступного слова), формування стійкої уваги, подолання регресії під час читання, збагачення словникового запасу учнів, розвиток артикуляційного апарату дитини.

У своїй роботі приділяємо увагу розвитку оптимального читання: коли увага спрямована не на процес читання, а на сприйняття змісту прочитаного.

Вважаємо, що головним прийомом, що забезпечує розвиток навичок читання, є багаторазове звертання до тексту, перечитування його із новим завданням. Тоді дитина відкриває в ньому щось нове, на що не звернула уваги під час попереднього читання. Колективне обговорення змісту прослуханого, обмін враженнями дає можливість розширити словниковий запас дітей емоційно-оцінною лексикою.

Повноцінному усвідомленню тексту сприяє виразність прочитаного, тому так важливо на кожному уроці приділяти увагу вправам на формування виразності читання. Передусім це зразок виразного, емоційного читання вчителем, прослуховування записів, інтонування речень, аналіз тексту, конкурс читців. На уроках проводимо поетичні хвилинки, хорову декламацію. Під час читання в особах формуємо вміння власним голосом передавати інтонацію, характер, настрій персонажу. Звертаємо увагу на міміку і жести. Створюємо сценарії, мультфільми, ілюстрації до твору, пропонуємо замінити кінцівку або придумати зачин або продовження твору. Пропонуємо учням уявити себе авторами твору та запропонувати свій варіант бачення змісту його, пофантазувати, якими епізодами вони б доповнили даний твір. Проводимо творчі перекази (можна змінювати перебіг подій, дійових осіб), власне продовження [1].

Водночас провідна роль у цілеспрямованому розвитку читацької компетентності належить урокам з позакласного читання, де учні оволодівають прийомами самостійної читацької діяльності. Їх основна мета - сформувати навички читання та читацьку самостійність учнів, виробити позитивне ставлення школярів до читання з власної ініціативи. Отже, чим раніше дитина візьме в руки «свою» книгу, тим швидше процес читання перетвориться в насолоду, осмислення — у потребу читати. Тому формувати самостійного читача, розвивати пізнавальні інтереси потрібно з першого тижня перебування дитини в школі. До кінця 4 класу всі учні мають оволодіти навичками та вміннями, які необхідні активному читачеві, технікою читання, орієнтовними та гігієнічними вміннями, а головне, вони мають полюбити книжку та самостійне читання. З метою раціонального проведення уроків роботи з дитячою книжкою, крім

класних занять, передбачаємо бібліотечні, які проводяться у шкільній та дитячій сільській бібліотеках, а також літературні ранки, вікторини, екскурсії і т. ін.

З метою впровадження ідей особистісно зорієнтованого навчання застосовуємо на уроках різні моделі співпраці дітей (парна, групова робота, ігрові прийоми, інсценізація, зміна ролей), завдання різної складності, залучення учнів до літературної творчості та самооцінки тощо.

Висновки. Отже, розвиток читацької компетентності в учнів початкової школи є основою освіти і самоосвіти кожної людини. І ставлення до нього з перших днів шкільного життя є індикатором ставлення до всього навчального процесу. Завдання учителя початкових класів в умовах НУШ не тільки навчити свідомо, правильно, виразно читати, розуміти, аналізувати твори, але і формувати у дітей соціальні, морально-етичні цінності через художні образи літературних творів; розвивати мовлення учнів; формувати уміння створювати власні висловлювання за змістом прочитаного (прослуханого); розвивати творчу літературну діяльність школярів; формувати у них навички самостійної роботи з різними типами і видами дитячих книжок; уміння здійснювати пошук, відбір інформації для вирішення навчально-пізнавальних завдань.

Розуміючи важливість окресленої проблеми, будемо продовжувати досліджувати її через пошук нових цікавих форм, методів, прийомів роботи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бондаренко О, Формування читацької компетентності молодших школярів. Українська педагогіка. URL: <http://ukped.com/statti/teorija-navchannja/5080-formuvannia-chytatskoi-kompetentnosti-molodshykh-shkoliariv.html> (дата звернення 11.01.2021)
2. Вашуленко О.В. Читацька компетентність молодшого школяра: теоретичний аспект. Дайджест 1. 2011. — 94 с.
3. Савченко О.Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти. *Рідна школа*. 2011; 8-9: 4-8.
4. Чепелєва Н.В. Технології читання. – К.: Главник, 2004. – 95 с.